

УДК 330.131.5:658:63

Ушкаренко Ю. В.
доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри економічної теорії
Херсонського державного університету

Ushkarenko I. V.
Doctor of Economics,
Professor, Head of Department of Economic Theory
Kherson State University

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ КООПЕРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

THEORETICAL ASPECTS OF COOPERATIVE ENTERPRISES COMPETITIVENESS

Анотація. У статті визначено теоретичне значення конкурентоспроможності. Розглянуто підходи науковців до сутності понять «конкурентоспроможність», «управління конкурентоспроможністю». Проаналізовано основні смислові елементи та сформульовано авторське визначення кожного з понять.

Ключові слова: сільськогосподарська кооперація, сільськогосподарські кооперативи, конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю, управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів.

Постановка проблеми. Забезпечення економічного зростання країни багато в чому залежить від стану та умов функціонування аграрного сектора її економіки, в якому за останні десятиліття відбулися докорінні зрушення, пов'язані з ринковою трансформацією національної економіки. Протистояти труднощам можливо шляхом об'єднання виробничого потенціалу на кооперативних засадах. Саме кооперація, поєднуючи в собі особисті, колективні й суспільні інтереси, забезпечує людині умови для самостійності, підприємництва й ініціативної діяльності, виступає реальною формою виробничої демократії, дає змогу з'єднати в товаровиробнику мотивацію трудівника та власника, що створює суттєву основу підвищення ефективності виробництва.

Сучасні умови глобальної кризи характеризуються загостренням конкурентної боротьби та важким фінансовим становищем більшості кооперативних підприємств України, тому в період фінансово-економічної нестабільності одним із першочергових завдань сільськогосподарських кооперативів є підвищення рівня їх конкурентоспроможності, що гарантує зміцнення власних позицій серед конкурентів. Саме від рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської кооперації залежить конкурентоспроможність галузі та національної економіки в цілому.

Управління конкурентоспроможністю є напрямом менеджменту кооперативу, спрямованим на формування і реалізацію конкурентних переваг і забезпечення його життєдіяльності в економічній сфері. Головним завданням управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів є забезпечення формування господарських зв'язків за будь-яких змін у внутрішньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі національної економіки присвятили свої дослідження вітчизняні економісти-аграрники, серед яких: В. Гончаренко, Ф. Горбонос, В. Зіновчук, П. Канінський, О. Крисальний, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Л. Молдаван, О. Онищенко, П. Саблук, Г. Черевко та ін.

Вагомий внесок у дослідження конкуренції та теоретичних основ і практичних питань управління конкурентоспроможністю зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як І. Ансофф, З. Борисенко, В. Герасимчук, О. Кузьмін, І. Піддубний, А. Романов, І. Решетникова, А. Томпсон, Р. Фатхутдінов та ін.

Проте залишаються недостатньо висвітленими і потребують поглибленого опрацювання теоретичні і методологічні аспекти проблеми управління конкурен-

госпроможністю сільськогосподарських кооперативів в умовах глобалізації економічних відносин. Це зумовило необхідність проведення окремого дослідження.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні економічної сутності управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів. У процесі дослідження було використано поглиблений аналіз для розгляду теоретико-методологічних основ управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність є основою економічного зростання і добробуту економічних суб'єктів. Це питання слід розглядати як комплекс заходів, спрямованих на формування потенціалу виробництва для виготовлення якісної продукції. Економічна наука наводить широке коло теоретичних визначень щодо розуміння сутності конкурентоспроможності [1–4].

Загальнотеоретичне розуміння конкурентоспроможності – це соціально-економічна категорія, спроможність, уміння досягти законним шляхом найвищих економічних та соціальних переваг [5]. На думку деяких учених, конкурентоспроможність – це властивість об'єкта, що має певну частку на відповідному рівні, яка характеризує рівень відповідності техніко-функціональних, економічних, організаційних та інших характеристик об'єкта вимогам споживачів, визначає частку ринку, що належить цьому об'єкту, і перешкоджає перерозподілу цього ринку на користь інших об'єктів [6–8].

Традиційно конкурентоспроможність трактується як стійке становище товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках [8, с. 207]. Аналіз економічної літератури, що присвячена цьому питанню, дає змогу виокремити трактування поняття «конкурентоспроможність» (табл. 1).

Аналіз табл. 1 доводить необхідність додаткового дослідження і формування визначення терміна «конкурентоспроможність» для різної специфіки конкурентних галузей.

Досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємства можливе лише під час застосування його ефективного управління. У загальному розумінні управління конкурентоспроможністю суб'єкта господарювання – це цілеспрямований вплив на чинники й умови, які її формують в існуючому конкурентному середовищі.

Т.П. Решетникова [9] вважає, що основні напрями управління конкурентоспроможністю полягають: у проведенні маркетингових досліджень потенційних можливостей та результатів господарської діяльності суб'єктів ринку, а також у дослідженні вимог ринку і ступеня їх задоволення суб'єктами ринку; у проведенні кількісної оцінки, аналізу та прогнозування рівня конкурентоспроможності суб'єктів ринку; у розробці нормативів конкурентоспроможності.

О.Є. Кузьмін і Н.І. Горбаль під управлінням конкурентоспроможності суб'єкта господарювання розуміють ті аспекти виконання загальних функцій управління, які визначають політику у сфері створення реалізації конкурентоспроможних товарів, цілі і відповідальність у даній сфері діяльності, що реалізуються за допомогою таких засобів, як планування конкурентоспроможності, оперативне управління нею, її забезпечення і підвищення в рамках певної системи конкурентоспроможності [10, с. 267].

На думку Л.В. Балабанової, управління конкурентоспроможністю – це сукупність управлінських дій, спрямованих на дослідження діяльності активних і потенційних конкурентів, їх сильних і слабких сторін, а також розробку конкурентних стратегій, що забезпечують формування і підтримку довгострокових конкурентних переваг [11, с. 89].

Г.С. Бондаренко [12] розглядає управління конкурентоспроможністю як систематичний, планомірний і цілеспрямований вплив на систему конкурентоспроможності з метою збереження її стійкості чи переведення з одного стану в інший за допомогою необхідних і достатніх способів і засобів впливу.

М.М. Галелюк стверджує, що управління конкурентоспроможністю є конкретною функцією менеджменту, що реалізується через здійснення загальних функцій із метою підтримання та підвищення конкурентоспроможності підприємства та його товарів, що є складником єдиної системи [13, с. 21]. Оскільки конкуренція є рушійною силою розвитку суб'єктів і об'єктів керування суспільства в цілому, Р.А. Фатхутдінов управління конкурентоспроможністю визначає як «процес управління суб'єктами своїми конкурентними перевагами для утримання перемоги або досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення або суб'єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах» [4, с. 64].

Таблиця 1

Наукові підходи до трактування поняття «конкурентоспроможність»

Автор, джерело	Визначення поняття «конкурентоспроможність»	Методологічне значення
О.Д. Гудзинський [1, с. 45]	Це визначена ринком сформована і реалізована конкурентоздатність соціально-економічних систем, яка матеріалізована у формі товару чи послуг. Вона може визначитися в процесі оперативної діяльності під час реалізації стратегій і в перспективі – під час обґрунтування можливих ситуацій і стратегій розвитку	Акцентується увага на системі конкурентоздатного потенціалу як одного з важливих показників функціонування та ефективного розвитку підприємства
В.М. Горбатов [2, с. 290]	Володіння суб'єктом господарювання внутрішнім потенціалом, який спроможний протистояти суперникам у конкурентній боротьбі в конкретних стратегічних зонах господарювання	Акцентується увага лише на внутрішньому потенціалі, але це не єдина умова конкурентоспроможності
М.І. Малік [3, с. 13]	Це здатність суб'єктів економічної діяльності аграрної сфери перейти до нових умов господарювання, використовувати свої конкурентні переваги і перемагати в конкурентній боротьбі на ринках сільськогосподарської продукції та послуг, максимально ефективно використовувати земельні ресурси, якомога повніше задовольняти потреби покупця шляхом аналізу структури ринку і гнучко реагувати на зміну його кон'юнктури	Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств складається за комплексом споживчих та виробничих характеристик, ефективному використанні всіх можливих ресурсів
Р.А. Фатхутдінов [4, с. 19]	Властивість суб'єкта, яка характеризує рівень задоволення конкретної потреби порівняно з найкращими аналогічними об'єктами, що представлені на даному ринку; здатність об'єкта витримувати конкуренцію порівняно з аналогічними об'єктами в умовах конкурентного ринку	Акцентується увага тільки на задоволенні потреб споживача, не звертається увага на підвищення ефективності господарської діяльності

Таким чином, дійшли висновку, що управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів являє собою діяльність щодо формування низки управлінських рішень, які спрямовані на систематичне вдосконалення продукції, постійний пошук нових каналів збуту, нових груп покупців, поліпшення реклами, а саме, на створення довгострокових конкурентних переваг.

Виходячи з цього, суб'єктом процесу управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів виступає керівна ланка, що використовує наявні управлінські технології під час створення та збуту продукції тощо. Під об'єктом управління розуміються елементи внутрішнього середовища кооперативу, необхідні для вирішення завдань забезпечення конкурентних позицій у процесі створення та збуту товарів, який здійснюється на основі системи знань та навичок суб'єктів управління, обов'язково враховуючи потреби споживачів. Результатом взаємодії суб'єкта й об'єкта управління є формування стратегій і тактик конкуренції кооперативу.

Метою управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів є забезпечення умов успішного функціонування кооперативу в конкурентному середовищі та створення конкурентних переваг стосовно інших сільськогосподарських кооперативів за будь-яких економічних, соціальних та інших змін. Управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів відбувається на трьох рівнях: оперативному, тактичному та стратегічному.

На оперативному рівні відбувається процес управління конкурентоспроможністю продукції. Тактичний – охоплює формування конкурентоспроможності кооперативу загалом. Стратегічний рівень включає дослідження та розвиток конкурентоспроможного потенціалу, який складається з маркетингового, ресурсного, інноваційного, творчого та ринкового потенціалу кооперативу. Між цими рівнями існує взаємозв'язок і взаємозалежність. Це означає, що конкурентоспроможність продукції та конкурентоспроможного потенціалу впливає на здатність кооперативу конкурувати на ринку.

Процес управління конкурентоспроможністю носить циклічний, відносно замкнутий характер. Він розпочинається з постановки мети, завдань і закінчується досягненням певного результату. На основі отриманої інформації про результати конкретизуються й уточнюються раніше поставлені завдання, встановлюються нові, можливо, висувається нова мета, і цикл починається знову.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що процес управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів складається з таких етапів: планування та організація процесу забезпечення конкурентоспроможності кооперативу; роз-

роблення планів виробництва конкурентоспроможної продукції, методів стимулювання персоналу та прискорення технічного розвитку кооперативу; контроль відповідальності за виготовлення конкурентоспроможної продукції; визначення ступеня досягнення конкурентоспроможності кооперативу, оцінка ефективності управлінських рішень та формування напрямків діяльності управління.

Дослідження процесу управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів дає змогу виокремити найважливіші функції управління, створення методів менеджменту. За їх допомогою система управління впливатиме на працівників, забезпечуючи їхню активність, координуючи діяльність, спрямовуючи на досягнення рівня конкурентоспроможності. До функцій управління відносять: аналіз показників які характеризують конкурентоспроможність продукції, потенціал та ринкову активність кооперативу; планування, що містить у собі розробку стратегії з метою покращання конкурентної позиції кооперативу на ринку; організацію заходів щодо реалізації розробленої конкурентної стратегії; мотивацію персоналу кооперативу за допомогою матеріального та морального стимулювання працівників для досягнення конкурентних переваг; контроль над виконанням розробленої конкурентної стратегії кооперативу. На нашу думку, виконання функцій управління конкурентоспроможністю кооперативу повинно бути спрямоване на досягнення ефективних показників господарської діяльності.

Висновки. Проблема управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів стає нагальною, тому під час визначення основного напрямку формування системи управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів треба сконцентрувати увагу на стратегічних пріоритетах системи менеджменту, забезпечуючи, таким чином, розроблення і реалізацію перспективних конкурентних переваг.

У процесі дослідження було здійснено теоретичний аналіз управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів. Сутність авторського розуміння управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів полягає у формуванні низки управлінських рішень, які спрямовані на систематичне вдосконалення продукції, пошук каналів збуту, нових груп покупців, рекламу, а саме на створення довгострокових конкурентних переваг. У ринкових умовах це складне завдання може бути вирішено шляхом формування моделі ефективної системи управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів. Однією з перспектив подальших досліджень може бути вивчення механізму управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських кооперативів.

Список використаних джерел:

1. Гудзинський О.Д. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект) : [монографія] / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О. Гуренко. – К. : ІПК ДСЗУ, 2010. – 212 с.
2. Горбатов В.М. Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса / В.М. Горбатов ; Ин-т проблем развития общества. – Х. : ИНЖЕК, 2006. – 592 с.
3. Малік М.І. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізм / М.І. Малік, О.А. Нужна. – К.: ННЦІАЕ, 2007. – 270 с.
4. Фатхутдинов Р.А. Стратегический менеджмент : [учебное пособие] / Р.А. Фатхутдинов. – М. : Интел-Синтез, 2004. – 304 с.
5. Бобов Г.Б. Формування конкурентоспроможності сільського господарства України / Г.Б. Бобов, І.В. Кузьменко, Л.В. Михайлишина // Економічний форум. – 2011. – № 2. – С. 45–57.
6. Иванов Ю.Б. Конкурентні переваги підприємства: оцінка, формування та розвиток / Ю.Б. Иванов, П.А. Орлов, О.Ю. Иванова. – Х. : ІНЖЕК. – 2008. – 352 с.
7. Ждамірова А.О. Розробка стратегії підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції / А.О. Ждамірова Ждамірова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/12_57843.doc.htm.

8. Дубина М.П. Значення сільськогосподарської кооперації в аграрному секторі економіки / М.П. Дубина // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21,8 – С. 204–209.
9. Решетникова Т.П. Організаційно-економічні методи управління конкурентоспроможністю підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 / Т.П. Решетникова ; Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2003. – 16 с.
10. Кузьмін О.С. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства : [навч. посіб. для студ. спец. «Міжнародна економіка»] / О.С. Кузьмін, Н.І. Горбаль. – Львів : Компакт-ЛВ, 2005. – 304 с.
11. Балабанова Л.В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга : [монография] / Л.В. Балабанова, А.В. Кривенко. – Донецк : ДонГУЭТ, 2004. – 147 с.
12. Бондаренко Г.С. Управління конкурентоспроможністю автотранспортного підприємства : автореф. дис. ... канд. економ. наук : спец. «Підприємництво, менеджмент та маркетинг» / Г.С. Бондаренко. – Х., 2001. – 19 с.
13. Галелюк М.М. Система управління конкурентоспроможністю машинобудівного підприємства / М.М. Галелюк // Вісник економічної науки України. – 2008. – № 2. – С. 14–27.

Аннотация. В статье определено теоретическое значение конкурентоспособности. Рассмотрены подходы исследователей к сущности понятий «конкурентоспособность», «управление конкурентоспособностью». Проанализированы основные смысловые элементы и сформулировано авторское определение каждого из понятий.

Ключевые слова: сельскохозяйственная кооперация, сельскохозяйственные кооперативы, конкурентоспособность, управление конкурентоспособностью, управление конкурентоспособностью сельскохозяйственных кооперативов.

Summary. In the article certainly theoretical value of competitiveness. Approaches of research workers are considered in relation to essence of concept «competitiveness», «management by a competitiveness». Basic semantic elements are analysed and author determination is formulated each of concepts.

Key words: agricultural co-operation, agricultural co-operative stores, competitiveness, principles of competitiveness, management by the competitiveness of agricultural cooperative stores.